

Прелюдія весни

Євген Гуцало

Уже давно кортить написати про те, як у природі ще взимку народжується, поволі утверджується й живе передчуття майбутньої весни. Особливо гострішає це моє бажання десь у середині місяця лютого, коли день починає стрімко прибувати: досвіток світає раніше, а вечір вечоріє пізніше, сонце все вище й вище спливає у небеса. І полонило мою свідомість це бажання сьогодні якоюсь фатальною невідчепливістю, начебто мені на роду написано таки уважніше послухати передчуття весни і в природі, і в самому собі.

Купол погожої небесної блакиті накрив видимий простір землі, залитий сонячним промінням. У різну пору дня лютневий сніг цвіте по-різному, проте зараз, ополудні, розцвів чи не найяскравіше. От іще вранці його безмежні, простелені в полях полотна біліли стримано, немов берегли чистоту холодної цноти, віддалік вони мовби ледь-ледь темніли легкою серпанковою синню. Та коли сонце знялось високо, коли хлюпнуло донизу потоками світла, під їхньою чародійною силою сніги в полі зацвіли, забуяли рясним саявом. Це саяво здається нев'ягучим, воно лежить у вінцях обрію і, либонь, віддзеркалюючись угору, освітлює чисті безхмарні небеса разом із сонцем. Народжене й випромінюване розквітлим снігом саяво можна порівняти з усмішкою, що горить і не гасне, й хоча ця усмішка холодна, все ж зогріває душу.

Безлисті чорні дуби та граби в лісі рельєфно чіткі, і в прогалинах між стовбурами погляд летить далеко, не те що влітку чи восени. Голі крони дерев на тлі чистого неба творять химерно продуману структуру, якийсь біологічний радар, котрий своїм чуттям налаштований на найтонші, майже невловні позивні космосу, сонця, майбутньої весни. Сніг унизу нагадує перфокарту, де для тямущого ока записано сліди птахів і звірів. Чіпляючись за гілля і сухо шарудячи, з дубка-нелиня зривається згорнутий трубочкою листок, уклякнувши поміж цяткування слідів. У безвітряній тиші добре чути кожен звук, кожен шерех. Раптом, порушуючи цю тишу, лунає крик сойки, різкий і неприємний, а потім бачиш і її поміж верхів дерев: пишна, бурувато-червона, з червонястим чубчиком на голові, сойка летіла на короткуватих крилах, а за нею, повторюючи маршрут між сосен і дубів, линула друга сойка. Помітили якусь небезпеку й тому закричали? Вже зникли, уже розтанув їхній слід у повітрі, а відтак розтануло й відчуття тривоги, навіяне цими крикливими й метушливими птахами.

Не вперше помічаю, що отут, де ростуть старі сосни поміж дубів, водиться багато дятлів. Згори лунає розмірений стукіт, що перебивається інтервалами, і в тому постукуванні — розсудливість і селянська непоквапливість у важливому ділі. Ці звуки можуть линути довго, витворюючи скупі й одноманітні мелодії, та все ж таки цікаву. А то зненацька із сусіднього дерева наче трасуюча черга проллється, ніби прокотиться довгий і нервовий стьобок швацької машинки, щоб невдовзі вмовкнути, щоб повернути лісовій тиші оте рівномірне й неквапливе постукування.

Хазяйновиті й уважні, зодягнені в сорочки чорно-білого пір'я, подекуди з червоненькими плямками на потилицях, дятли міцними дзьобами цюкають і цюкають по корі стовбурів і гілляк. Учепившись пазурами за дерево й перебуваючи у вертикальних позах, вони завжди нагадують мені сільських електромонтерів, що поздирались на стовпи прикріпленими до ніг залізними гаками.

Ось один дятел, верткий і проворний, від нижнього сучка на сосновому стовбурі якимсь чудним зигзагоподібним рухом, якимись дивними спіральними стрибками злетів до смарагдової розлогої крони, там кілька разів ударив дзьобом, наче постріляв по корі, і вже зірвався, і вже стрімко пірнув у кришталеву прозорість лісового повітря, наче осяяний підсвідомим спонуканням, заказаним для мого розуміння. Поміж інших дятлів наче війнуло миттєвою тривогою, деякі з них заметушились, та вже скоро знову заспокоїлись, били по корі, й луна їхня нагадувала звук метронома.

Ще в них не шлюбна пора, зимова, передвесняна, а в шлюбну весняну пору хіба ж тільки такі трелі можна почути, коли в моторошному якомусь шаленстві молотять дзьобами по корі, й далеко довкола лине сухий, автоматичний гуркіт, у який вкладається гостра, подиву гідна пташина пристрасть!

Наступний день видається зранку туманно-морозним, небо заволочило хмарами. Повітря зіткане з дрібнесеньких голочок, із крихітних колючок, із блискучих мініатюрних цяточок, повітря схоже на сухий хмільний напій, що дере піднебіння й опікає горлянку. Дегустуй цей студений лютневий напій уволу, смакуй більшими чи меншими ковтками, відчуваючи, як його первісної гостроти цілюща сила розливається по жилах, примушуючи кров звеселіти, примушуючи думки до бадьорішого плину. Дивним чаром володіє цей терпкоморозний напій, бо жадібнішими очима дивишся довкола, бо все сприймаєш із тією безпосередньою свіжою зачудованістю, яка властива дитинству а чи зоряним хвилинам твого самопочуття.

Нинішнього ранку дерева зацвіли.

Ясени й клени, берези й дуби, горішина й калина позацвітали. Вони позодягались в цвіт від підніжжя стовбурів до крон, кожна гілочка цвіте, кожен сучечок. Зацвівши інеєм, обібравшись його шовковими пелюстками, прикрасившись майстерною філігранню його пелюсток, дерева зараз видаються казковими, начебто перебувають у площині іншої дійсності, у незбагненному трансі. Такий транс спроможна навіяти тільки зима. Ага, каже вона деревам і кущам, та всякому штурпачцю на галявах, та всохлому очерету біля замерзлого озера. Ага, каже зима, хай вам про весну мріється, але ж ніяка весна не подарує вам такого цвіту, як я. Своєю волею я обнизала цвітом кожную вашу гілочку, кожную галузку, кожный сучечок, а весна чи здатна мертве дерево оживити цвітом? Беріть усі мої коштовності, всі запаси срібла й самоцвітів — і радуйтеся щедрій зимі.

Інеєм порозцвітали дерева, стоять одухотворено-ясні, й кожне видається великою квіткою, хай і холодною, таж не може зима похвалитись теплими квітами, що грають яскравими барвами.

Розвіялись хмари, й вільне сонце засвітило цвіт інею на деревах.

Як три феєричні вибухи буйної фантазії зими, стоять віддалік одна від одної над річкою три верби. Їхнє текуче, спадисте гілля особливо густо обнизалось пухкою білиною, й верби скидаються чи то на обвапнені кістяки, чи то на крейдянні мурування. Так, три вибухи буйної фантазії зими, її шедеври, якими не можеш не милуватись.

Листя на дубах-нелинях по різьблених краях узялось густішим інеєм, а тому здається, наче припудрений снігом баgreць листка вставлено в різьблену пухову рамочку-облямівочку.

Старі й молодші черемхові дерева світяться хоча й не гронами черемхового цвіту, проте їхні теперішні прикраси чи не кращі за весняні, бо весняні мовби скупіші, невиразніші.

Гурт берізок, оточений молодими дубками, сприймається мало як не ефемерне видово, такі вони світлі й чисті, такі повітряно легкі.

На знайомій місцині, де ростуть старі сосни та дуби, сьогодні о цій поранковій морозній годині дятлів менше, ніж учора. Лише зовсім зрідка, невидимий серед високого гілля, озветься зовсім тихесенько, вистукавши дріб-морзянку, й затихне. Й перегода знову, наче в сомнамбулічному забутті, якийсь інший дятел просіє в повітря сухесенькі звуки, наче почепить разочок намиста із звуків-бісерінок поміж зеленої хвої. Змерзлими голосами, збляклими й кволими, зрідка озиваються повзики, проте їхні голоси назвати співом важко, швидше схожі на жалібні скарги, в яких радості не тепліє й трошки. І ще рідше, ніж повзик, із того примарного цвіту-інею, який обернув гілля на плетиво коралових атолів, озивається пищуха-підкоришник, і голос її писклявий та пустісінький — це також це пісня, в якій мала б бриніти радість.

І раптом одухотворений інеєм ліс озивається гортанними, грудними звуками: кру! кру! Темний морок і хаос прачасу чуються в різних звуках, що покривають усі інші пташині голоси, що тонуть у розлогих і важких хвилях: кру!— наче в магмі. Так протяжно і довго може скрипіти старе сухе дерево, вібруючи неживими жилами. То один грак озивається до другого, чуючи лютневу пору зовсім не так, як інші птахи. Шлюбні грища в граків починаються в лютому — либонь, найраніше в усьому пернатому й крилатому царстві.

Граки вмовкли, й тепер знову чути, як дятел сипнув морзянкою-скоромовкою, якоюсь інтимно притишеною. Знову там і сям сяйнули зморені голоси повзиків, скупі озвались пищухи. По черзі застрекотавши, пролетіло над верхами дерев дві сороки, пірнаючи в польоті донизу й вигулькуючи вгору. Наче два строкаті вертольоти промайорили в повітрі.

Квітки інею на кожному дереві не схожі між собою, відмінні. Особливо пишними видаються на сосні, де оторочена інеєм хвоя нагадує хризантеми завбільшки з кулак. Гострі іскорки сіються донизу так, як навесні сіються пелюстки з розквітлої черешні чи вишні.

Коли від лісу через поле поглянеш на село, то о цій зимовій порі, коли палає сонце і весь простір завуальований інеєм, здається тобі село пастельною картиною, де використано тільки білий колір, де художник від усієї душі навіташався, порозкошував

гамою відтінків білого кольору.

І вже ополудні лютневий цвіт із дерев опав.

Ще недавно красувались у щедрих дарунках зими, що сліпили зір, а тепер сонячне проміння прибрало іній, розтопило й розвіяло золотими своїми вустами, явивши чорну фактуру стовбурів та гілля в голій графічній рельєфності. Вже немає гострої снігової мли в повітрі, воно хоч і прохолодне, та чуються в його прозорих водах свіжі хвилі тепла. Ополудні в голосах птахів уже не бринить ота тоскна приреченість, що слабенькими дзвіночками видзвонювала зранку. Дятли дружніше й завзятіше гострими дзьобами лупцюють по деревах, вишукуючи мурах та личинок, що заснули на зиму.

Сніг у полі побілішав, тепер проміння не тоне в гострій млі, що насичувала повітря, не гасне в розстелених під ногами полотнах, що зараз нагадують молочні дзеркала й відображаються у високості, освітлюючи їх іще дужче. Й село вже не схоже віддалік на пастельну картину, де торжествує білий колір та його відтінки, тепер село наче вугіллям випалене на крейдяному папері.

Кілька днів поспіль на клені під моїм вікном появлялась білка. Попелясто-руда, наче попіл змішано з перетертою глиною, білка то на гілляці сідала, то чіпкими пазурцями чіплялася за стовбур, а то починала снувати неспокійно довкола стовбура... Ні дупла на клені не було, ні поживи якоїсь, щоб приманювати білку, проте щось кликало сюди вогнисте сотворіння з гострою мордочкою й нащуленими вухами, щось приводило кілька днів поспіль.

А сьогодні справжню гонитву у безоглядному феєричному шаленстві явили перед моїм зором дві білки. Одна тікала, а друга наздоганяла. Одна з гілки на гілку, з сучка на сучок, чіпляючись лапами, падала по стовбуру сосни вниз, і швидкість її польоту-падіння була така, наче в пташки у вільному ширянні. Здавалось, що вона й не торкається тих гілок та сучків, що її розпластане в польоті тіло лише струменить, як може струменіти меткий огонь. З такою самою спритністю друга білка линула слідом за першою, майже точно повторюючи її маршрут, і линула з такою самою відчайдушною безоглядністю. Дикий азарт полонив обох у тій втечі-переслідуванні, що обернулась на захоплююче двоєдине дійство. Скочивши чи й не скочивши на землю, залишивши чи й не залишивши в пухкому снігу шрапнельні фонтанчики слідів, перша білка вже летіла з такою самою хижою швидкістю по стовбуру сусідньої сосни, а переслідувачка гналася за нею. Вони немов пульсували довкола стовбура, рухаючись угору, зв'язані спільною пристрастю: й чим довше тривала їхня завзята гонитва — з гілляки на гілляку, що навіть не встигали прогнутись під їхніми натхненними тілами, з верху на верх, — тим дужче здавалось, що так має тривати довго, завжди, адже в цьому дійстві не повинно бути ні переможців, ні переможених.

То був неповторний біг, коли за дорогу білкам правила соснова хвоя так, як птахам за дорогу править саме повітря. Вони зникли десь у сплетених між собою зелених шапках дерев, можливо, й далі творячи той завзятий біг, ту азартну гонитву, а я довго не міг позбутись враження потрясіння від рухомого вогнистого малюнка, який вони малювали своїми хмільними тілами. Коли, здавалось, на невидних крилах летить

клапоть живого вогню, летить так швидко, що й не здатен підпалити нічого, а другий клапоть живого вогню летить так само навалю, щоб, може, злитись воедино, зіллється до купи й спалахнути клубком полум'я, клубком червоно-рудого шаленства!

Блукаючи в лісі, в полі чи лузі, скрізь натикаєшся на полишені гнізда. Звичайно, о цій зимовій порі бачиш їх не так багато, як увосени чи ранньої весни, коли ще листячко не розвинулось, тільки прокльовується. І хоч заметено снігом, усе ж натикаєшся на ці пташині житла, звиті переважно на кущах чи на гіллі дерев.

Десь під снігом зараз, вимощені в ямках, поховались гнізда вівсянок. У дуплах дерев чекають гнізда на одудів. По норах попричаювались гнізда дрібнесеньких бджолоїдок, які можуть завдати шкоди пасіці, поївши бджілок-трудівниць, а не шкідливих комах. І, звичайно ж, заметено снігом у степах та полях, по луках та лісових галявинах гнізда жайворонків — і польових, і чубатих посмітх, і степових джурбаїв, і жайворонків лісових. А скільки вихололих пташиних родинних вогнищ розкидано скрізь: під стріхами хат і клунь, на тваринницьких фермах, під мостами, в штабелях дров, у берегах річок, у пенях, під корінням, під кущиками зів'ялої трави, на порубах, у купинах! І яких тільки форм набирають гнізда, витворювані хоч і споконвічною, та все ж таки незмінною пташиною фантазією! В сорокопуда-жулана воно схоже на чашку, у кропивника — волового очка воно велике й кулясте, з боковим входом, у вівчарика схоже на кошик із кришкою.

А які тільки матеріали застосовуються на будівництво гнізд! Ремез — талановитий і вибагливий архітектор, у якого все йде в діло: і волос коня чи корови, і конопляні волоконця, і пух рогози чи осока, і всілякі лусочки, і насіннячко. А дрібненький зяблик моститься десь на верху явора чи тополі, та ще й уміло ховає своє гніздечко від людського ока та від недоброго птаха, маскуючи його під кольори того дерева, де поселився, а для цього оздоблює гніздо корою явора чи тополі, а то й лишаями, наскубаними з кори. А соловейко-варакушка не відмовляється ні від сухого листячка, ні від торішньої трави.

Середина лютого, дні прибувають, багатшає сонячне тепло. Гнізда чекають на повернення господарів. Звичайно, деякі з них зостануться покинутими, деякі будуть захоплені іншими птахами. Тепер вони чи снігом занесені, чи напівзруйновані, однаково ж — чекають! У лозняках, в очеретах та в осоці, виліплені з сухого листя, очерету та осоки, чекають гнізда на кобилочку солов'їну та кобилочку річкову, на очеретянок — чагарникову, ставкову, садову, лугову, а ще ж і прудку та індійську. А ще в лісі та лісопосадці на іволгу-вивільгу чекають гнізда-кошики, сплетені з волоконця та листя, вимощені пір'їнками та волоссячком. А ще на порубах, по галявах, по узліссях чекають на повернення щеврика-коника, жовтобрового, строкатогрудого, — гнізда цих птахів замасковано під зів'ялою папороттю, під бур'яном, побіля пенків.

Цілі сузір'я гнізд, у яких кипіло торік турботливе життя, тепер, у середині лютого, начебто являють закодовану шифрограму, яку нікому не дано прочитати, крім птахів, коли вони повернуться по домівках.

І вже тепер думаєш про ті пісні, з якими вони полетіли до вирію і з якими мають

повернутись додому. Їхні пісні — то немов і є прочитання вголос оцих закодованих шифрограм, які поки що німуть, порожні й холодні. Думаєш про те, що прилине з весняною піснею жайворонка, щоб пронизувати вільні польові безмежжя дзвоном шлюбних пристрастей, прилине соловейко, принісши нерозтрачену любов свою, і чорно-синя ластівка прилине. Ждеш на голос шпака, що навіє тобі дитячі враження про повоєнне дитинство; й на голос іволги, яка начебто з горла-флейти розливає звуки; й навіть чекаєш на голос закоханої дрімлюги, який може видатись перепадистим сюрчанням жабки, яку називають часничницею. Стриж-серпокрилець, одуд, сиворакша, деркач, боривітер — десь іще далеко їхні пісні, в теплих краях, але ж неминуче мають повернутися додому.

Сонце, прибуваючи в середині лютого все більше й більше з кожним днем, уже готується до їхнього повернення. Воно будить або й збудило вже десь далеко в світових мандрах їхню свідомість солодким передчуттям польоту на рідну землю, яка є для них єдиною дорогою, бо лише тут вони звідують свої шлюбні радості, лише тут співають весільних пісень і виводять потомство...

А ранок знову явив перед очима білизну повсюдних лютневих квітів. Авжеж, не просто дерева зацвіли інеєм, а, навпаки, зацвівши інеєм, обернулись на великі квіти. Вони урочисто супокійні; поміж стовбурами та верхами дерев немов куриться світлий запахущий димок, немов кожне з дерев обкурено серпанковим фіміамом. Дерев-квітки застигли в незрушній ранковій тиші, й так само застигли запахисті дими, що стоять над землею хвилиною, що має начебто якийсь внутрішній глухуватий перламутровий відблиск. А ген удалині, на лузі перед лісом і над лісом, що прослався по горбах та ярах, отой глухуватий перламутровий відблиск уже таїть у собі скупе рожеве сяяння, що, мабуть, належить близькому сонцю, яке має показатись.

Ці фантастичні квіти, ця соборна тиша й ці духмяні димки в соборній тиші зими — химерні витвори морозу, можновладця з крижаною душею, якій не чужа естетика прекрасного. Нічого не вдієш, що витвори його холодні й минуці, така вже доля судилась, але не відмовиш морозу ні в самотності вигадки, ні в епічній величчї мистецьких шедеврів, ні в тому, що його ніде не зраджує смак. А який він прекрасний колорист, як йому вдаються тони й півтони, як він знається на найтонших нюансах!

В цій соборній тиші, звичайно, о цій лютневій порі пташиний хорал був би недоречний, фальшивий. І лише підкреслюючи велич картини, поодинокі й тонесенькі пташині голоси звучать скупом, хоча й не без гамованої життєрадісної експресії.

— Твітт, твітт... твіт, твітт...

— Ціннь, ціннь... ціннь, ціннь... ціннь, ціннь...

На такому білому коні, мабуть, у старовину переможці в'їжджали в міста, що складали зброю й віддавали ключі від фортечних воріт. Відчувши поклик сонця, білий кінь виривається зі стайні, що міститься на господарському дворі санаторію. За порогом, немов осліплений могутньою хвилиною світла, що стоїть між небом і землею, кінь зупиняється, як міг би зупинитись перед неподоланим бар'єром. Та, хутко оговтавшись і ще дужче відчувши поклик сонця і простору, кінь із господарського

двору біжить на лужок, що простилається за дерев'яними будівлями. На цьому лужку білий кінь спокійно пасеться навесні і влітку, зриваючи м'якими губами соковиту траву. Тепер він біжить тут по неходженому снігу так, наче по високій траві, помережаній квітами. Власне, він біжить по холодних та іскристих квітах снігу, по їхньому гострому мерехтінню, гордо задер морду вгору, довга сиваста грива розвіюється, хода його легка й граційна. Дивлячись, як поміж вільхами та березами не так, може, біжить, як творить диво бігу білий кінь, не віриться, що його часто запрягають у повіз-грабарку, а в тому повозі-грабарці щодня треба щось возити: дошки, цеглу, сміття, корм для свиней, якісь продукти на кухню чи відходи продуктів із кухні. Кінь біжить по снігу, наче по високій весняній траві, ставить ноги з граційною рішучістю, шия вигнута дугою-коромислом, груди розтинають морозне повітря, а в дикуватих очах — хмільні й дикуваті переблиски.

Гурт хлопців наближається до моріжка з транзистором у руках. Увімкнувши, крутять ручку настройки й нарешті знаходять ту музику, яку, напевне, й шукали, а саме — маршову. Увімкнувши транзистор на повну потужність, вони підступають усе ближче й ближче до білого коня, а той збавляє швидкість, зупиняється, наче за наказом.

А тоді з ним відбувається магічна переміна. По-лебединому вигнувши гривасту шию, з артистичною грацією балерини ставлячи ноги, наче вбиваючи їх у пухкий сніг, білий кінь проклав собі коло за березою, що росла посеред лужка. Коли вперше і вдруге пройшов під березою, низьке гілля черкнуло коня по холці й по крупу, наче погладило ласкавим доторком, наче підохочувало. Стоячи трохи збоку, я стежив за цією виставою на лоні природи й міркував: хто навчив білого коня так марширувати під музику? Адже своє вміння демонстрував він із натхненням і насолодою.

И коли білого коня вже спроваджено до стайні, я нітрохи не здивувався, довідавшись од хлопців, що сюди він потрапив із цирку. Зазнавши травм і ставши непридатним на манежі, змушений був обернутись на тяглову робочу силу. Проте чаром мистецтва, з яким виступав на арені перед публікою, назавжди було пройняте його ество, й навіть тут, на господарському дворі, в ньому прокидався актор...

Всі ці картини — лише прелюдія весни.

Адже середина лютого, адже по ночах тріщать морози, адже зима ще в повних своїх правах, котрі не підлягають нічиєму оскарженню. І, здавалося б, про яку прелюдію весни можна говорити? І все-таки ці картини, як і інші, що zostались непоміченими, являють собою передгру, початок, вступ. Передгра ця не дуже яскрава, початок цей іще не вельми виразний, вступ цей іще не безоглядно рішучий, проте вони вже народились у природі, живуть, звучать. Ця прелюдія має тепер, у лютому, начебто самостійне значення натяків і ясновидючих прозирань у майбутнє, хоча й не може ще вповні розкрити всі можливості мажорної весняної теми.

Всі ці картини — лише імпровізації, лише переддень весни. Але майбутня велика тема весни, цієї геніальної містерії природи, вже вгадується в коротких і мимовільних імпровізаціях, уже в них закладені кільчасті паростки нюансів, а в цих паростках

нюансів — двоєдине ядро оновлення й згасання, розквіту й загибелі. Проте ще ой як рано думати про згасання й загибель, адже ще ґрунтовно, як слід, не опановано мажорний лад оновлення й розквіту, ще тільки на далеких підступах перебуває природа до опанування їх!..

Лише початкові такти прелюдії, а яких тільки вгадується завтрашня сила.

Торік восени я ходив до цього лісу дивитись і слухати, як із дубів опадає листя. Дивитись, бо листя в передчутті близького похолодання відривалось від гілля із спокійною саможертвовністю, падало, як барвистий дощ, застеляючи внизу килими зеленої папороті червоно-рудим своїм цупким тканням. Слухати, бо листя в безвітряній тиші опадало з ледь чутним шелестінням, що нагадувало зів'ялі пригирклі пошепки вуст, які й неспроможні обізватись голосніше, бо знесилили, бо життя з них і висотується отаким скрадливим подихом. Я дивився й слухав цю осінню картину, що мала заворожуючий зоровий та звуковий ряд, і поволі ступав схилом яру. Як ізненацька різке, похапливе, шумливе лопотіння вдарило в вуха, обдавши мене миттєвим холодком мимовільного страху, і примусило спинитися, замерти. За два-три кроки, з-під горіхового куща, з сум'яття папороті, прикиданого опалим листям, прожогом виринуло оте шумливе лопотіння й навскісно перелітало вільний простір між деревами. Наче наелектризовані розпачем переляку, миготіли крила, схожі на барвисті клапті клоччя. І хвіст обвисав глухуватою, вогнисто-рудюю обстріпаністю клоччя. І весь цей політ можна було б назвати вохристим, темно-бурим, жовтавим.

Так стрімко й настрахано летіла та сова, яку я наполохав. Ще, здається, встиг запримітити її пласкі, з нічною сліпуватою вираженістю очі, повні золотавої каламутної мли. В польоті швидше скидалась на опудало, ніж на птаха, й у першу мить здалось, що це опудало — наче з позаземного буття, з пекла, витвореного народною уявою, з тієї містики підсвідомості, яка переслідує людину, зокрема, й такою реалією, як сова... Що її там посадило й, можливо, приспало в папороті під кущем? Чому посеред білого дня не спала в півтемному дуплі, очікуючи на ніч, щоб летіти на полювання, щоб безшумно пронизувати морок лісового повітря, вміло звихаючись між гіллям і зрідка покрикуючи з моторошною жалібністю: гу-гху-гхху-у-у!

Оте наполохане барвисте клоччя, зване совою вухатою, бо мало на голові химерні вушка, перелетіло в сонячному просторі поміж деревами й зникло в зеленому хмаровинні хвої, яке творили кілька злучених ув одному гурті старих і високих сосон. Деся там причаїлася, замаскувалась, і знову довкола запанував мирний супокій, ледь-ледь порушуваний тільки паданням-шеберханням мідного листя з дубів.

Тепер, узимку, мені так виразно пригадалась ця зустріч із совою вухатою, наче все відбулось не торік восени, а щойно, і навіть іще не відтерпнув душею від мимовільного дражливого остраху. Борсаючись у злежаному снігу, що з хрупанням проламувався під ногами, я брів по схилу яру в лісі, приглядався до дерева, прислухався до якихось прісних посвистів невідлетілих пташок. Деся тут має бути її дупло, в якому вона ховається вдень, щоб вилетіти на полювання вночі, тільки в якому стовбурі, та чи пощастить мені вгледіти з землі?!

Я подивувався сам із себе, що не забув оту несподівану зустріч із совою вухатою й що тепер, у погідний лютневий день, подався слідами своїх осінніх вражень. Хто знає, та, мабуть, я навідаюся сюди й тоді, коли оця ледве вловна прелюдія весни обернеться на весну вповні, на весну на порі. Бо не може не закортіти знову зустрітися з тією совою...

Тут, у глибині лісу, далі від населених пунктів і доріг, я позавчора бачив трьох полохливих кізок — трьох диких сарн. Граційні, вони вийшли з-за кущів і спинились на галявині, прислухаючись і приглядаючись. Сонце м'яко тремтіло на їхніх рудих боках, а що здухвини здіймалися й опадали, то сонячні плями теж рухались, наче пульсували, наче дихали пришвидшено. Ласкавих контурів шиї, що блищали еластичною шкірою, високо тримали гостроносі точені голівки, які приглядались до світу зеленувато-горіховими, здається, косуватого розтину очима. Сарни пряли вухами, ловлячи лісові шерехи.

Одна, більша, тварина кинулась уперед, і на той рух умить зреагували двоє, вже вони бігли по сніговій галяві з легкою сторожкістю. Обережні й лякливі, сарни належали лісовій гущавині, належали таємниці, і я звідав таке відчуття, наче ця заказана таємниця постала переді мною наяву, тепер я можу приглянутись до неї пильніше. Й тільки я так подумав, стоячи за стовбуром дуба й ледь-ледь позиркуючи краєчком ока, як кози не те що спинились посеред галяви, не те що завмерли на мить, зовсім ні. Відчувши небезпеку, вони немов різко спалахнули посеред галяви — спалахнули різким і несподіваним рухом грудей, ніг і полохливих, пульсуючих ший. Так різко може спалахнути полум'я, яке досі ледь тліло в глибині багаття. Спалахнувши тим панічним рухом, кози меткою хвилею сахнулись убік, уже зникли з галяви, вже й пропали в кущах, залишивши по собі лише сухе потріскування галуззя в кущах.

Та ще засріблилася снігова пороша в повітрі, й проміння заіскрилося в гострих скалках. Таємниця лісової гущавини зникла так само швидко, як і появилася.

А сьогодні лісова галява чиста, мов аркуш паперу. Може, з-за кущів знову появляться дикі сарни, щоб на цьому аркуші паперу залишити письмена своїх слідів? Стою, чекаю, розглядаюсь довкола поміж деревами. Тільки скупий, із довгими інтервалами, пересвист птахів.

Минаю лісову галяву, йду через молодий ялиник, що сяє сріблясто-зеленою хвоєю, що терпко пахне глицею. Пахощі снігу, хвої та глиці, а ще смоли, що повиступала на стовбурах, такі густі й різкі, що аж в очах пощипує. Ось видніє стіжок сіна, залишений лісником для диких тварин, біля стіжка розсипано жолуддя, золотіє кілька качанів кукурудзи, водянисто слизкують шматочки покришеного цукрового буряка. Можливо, не тільки лісник, а й школярі-юннати навідувалися сюди та ще в інші знайомі їм місцинки, щоб залишити корм для підгодовлі зайців, козуль, оленів.

Горобці зірвалися при моєму наближенні з копиці сіна, та ще неподалік застрекотала сорока. Якись тут ходили звірята й птахи, бо торочки слідів складаються в густе піктографічне письмо природи. Дерев зосереджено понасуплювались, наче прислухаються до самих себе, до землі й до неба.

Є в нашого народу, як і в багатьох інших народів, славні прислів'я про зиму на спаді. Про ту її пору, коли вона ще зима нівроку, при доброму тілі й при славному здоров'ї, та все ж таки, та все ж таки — наступили дні середини лютого, що вже є начебто прелюдією іншої теми...

Василів вечір додає дня на курячу ніжку, казали в старовину. А ще казали: тріщи не тріщи, вже минули водохрещі, дми не дми — не к різдву йде, а к великодню, дуй не дуй, а вже не до ковбаси, а до яєць... Природа в людському сприйнятті завжди олюднена, за змінами природи бачаться людські пристрасті й драми. Природа — наче могутнє споконвічне дзеркало, в яке людина дивиться, пізнаючи глибше закономірності свого існування і свою вдачу, передбачаючи фатальну неминучість долі... Ще казали в старовину й кажуть тепер: як лютий не лютой, а на весну брів не хмур; на стрітення зима з літом пострічаються; сонце на літо, а зима на мороз.

Подобаються мені й такі прислів'я: дме вербич — кожуха тербич; вербич — два кожухи тербич; до першого грому земля не розмерзається... Хоча ці прислів'я згадано лише в одному поетичному ряду з іншими, бо вербич о цій порі ще не дме, та й до першого грому ще далеченько.

О цій порі ще у великій силі отой віл, що випиває води повен діл, отой сивий віл, що через стіну перелізе, отой білий волище, який через стіну свище. У великій силі отой майстер, що будує без сокири і без ножа, без клинн'я і без підклинн'я, а ще без дощок і без гвіздків, а ще без дрючків і без долота. У силі отой старий дідо-характерник, що сивою бородою воду хлебче, що сам не біжить, а стояти не дозволяє, який їсть завжди, а ситий не буває. Цей дідо-характерник зажив слави гостя, що тепло по хатах їсть, що зроду рук своїх не має, а узорі вишиває.

Такої загадкової слави зажив мороз, бо то саме він і є дідо-характерник. Загадка — це чарівний світ поетичної таємниці, і в цьому світі мороз поєднаний народною фантазією з весною, що виступає прекрасною руйначкою всіх його мистецьких та господарських звершень: старий дід мости помостив, прийшла молода — мости рознесла! А скільки драматичної експресії в казаннях про сніг, який також має зникнути тоді, коли прийде молода й мости рознесе. Яка доля в снігу, що ось зараз ще з упевненою величчю покриває земні простори?.. Летить — мовчить, лежить — мовчить, а як умре — так і зареве; приходить тихо, а відходить з шумом; не п'є — живе, нап'ється — умре; невидимий біле зерно сіє, та ще не зійшло, як із світа втекло. А ось як мовиться про сніг і талу воду: як родиться дівка від матері, так родиться і мати від дівки; станеться так, що одного дня родить мати дівку, а дівка матір.

А це вже про весну: прилетіла птичка безногая, сіла на гульці — прийшла баба безротая, з'їла птичку безногую... Морози й сніги зими — як мимовільні предтечі весни!

В той лютневий день, перебуваючи під магічним впливом загадок, мені хотілось розмовляти з природою саме їхньою образною мовою, сповненою таємничої краси. Задержавши голову до сонця, що розкошувало над селом, я сказав йому: "Ти — золота верба, стоїш посеред села, розпустила гілля на ціле Поділля!" Підставляючи пригорщі

під сонячні промені, наче намагаючись сховати для себе назавжди дещицю їхнього саява, я казав їм: "Ой ви ж золоті батоги з-за лісу та з-за пралісу!" Йдучи над скрижанілою річечкою в заметених берегах, я звертався подумки до неї: "Доки лежатимеш у старій постелі та й у новому вбранні? Скидай із себе вбрання, що з води народилось і води боїться. Згадай, ти ж бо річка, й не гоже, щоб твою воду у решеті носили! Пора вже тобі прокидатися скоро, крутитись гадюкою, щоб ніхто не переступив, пора як день, так і ніч бігти без коліс, без ніг, пора цвісти без насіння, хай знову тебе в решеті не носять!"

Півень стояв на порозі у хліві, стріпував крильми, наче поривався летіти понад мерехтливим саявом снігів, і хрипкий голос йому булькав у горлі. Я спинився на вулиці, дивлячись на золотаво-рудого півня.

"Гей, ти! — казав йому подумки, — Уже кличеш весну? Кличеш, а не знаєш про те, що ти два рази родився, а не хрестився, на хресті розп'явся, а святим не вважався".

Півень, черкнувши гострими крильми червоні шпори на лапах, заспівав-засурмив, випинаючи груди.

"Еге ж, голубчику, більше всіх кричиш, а менше всіх робиш", — мовив я докірливо вголос, бо перебував у доброму й грайливому настрої, то чом не погомоніти з птицею.

Півень заспівав на порозі хліва ще завзятіше, й скоро йому відповіли по сусідству. Я глузував із нього:

"Радий, що з білого каменя народився, радий, що на голові червоний вінець, що від крику земля тремтить, од гласу мертві встають".

Каркнула ворона у верховітті ясена, я запитав у неї:

"Коли вже матимеш сито, не руками звите?"

На осонні з даху будинку лялися іскристі дзюрки з крижаних бурульок:

"Ого, сімсот поросят, а всі лузком лежать!"

"Перехилившись через цямрини, набирала молодиця воду з колодязя цинковим відром: ліз карасик через перелазик та у воду — плюсь!.. Темна вода погойдувалась у відрах, коли молодиця йшла через білу дорогу: два пси замочили ноги, води напилися і додому подалися".

Так я ходив по селу, так розмовляв із білим світом, і білий світ розумів, бо, либонь, така мова найприступніша для нього. Вже сизо вечоріло у садах, уже ось-ось за лісом, за пралісом мали повиснути золоті клубки, себто — зійти зорі. Вже скоро в бабиній хатині мала повиснути хліба країна, щоб собаки гавкали й не могли дістати, — себто мав зійти місяць над селом.

Прелюдія весни вичаровувала збудливу й гостру красу загадкової природи, що всміхалася таємницями.

А ця зустріч на вулиці — наче також усміх таємниці.

На довгих ніжках-галузинках ішов назустріч великий птах. Аж ніяк, звичайно, не гусак, зустріч із яким не видалася б несподіваною. Я впізнав у ньому лелеку, званого ще гайстром чи бузьком. Тільки чому цей гайстер записався у пішоходи замість того, щоб міряти крильми небесні простори? І чому йде по втопаному сніжку так, як міг би

йти навесні по шовковій луговій траві? Тигристе кошеня випірнуло з щілини в паркані, примружилось, згорнулось пухнастим клубком, і лелека, проходячи мимо, легенько луснув дзьобом тигристе кошеня по тім'ю. Приснуло так, як присок, назад у щілину в паркані, а лелека незворушно ступав уперед.

Біля колодязя, де сріблилась намерзлою кригою вода, лелека спинився. Стрельнув довгою шиєю в один та в другий бік, тоненько клацнув дзьобом. І глянув на вершок клена так, наче хотів дістати щиглика, що метушився на гіллі. Чорно-біло-червоно-жовтий щиглик не звернув ніякісінької уваги на лелеку, й тоді великий птах, наче образившись, знову клацнув дзьобом.

І вже також не звертав уваги на товстодзьобого щиглика, тягнувся поглядом у вечірні небеса. Може, йому вже причувався у сизій висоті поклик лелечий. Але ще не час повертатися лелекам додому, ще не пора озиватись у небесах. Треба чекати принаймні до кінця березня, а коли весна припізниться, то й довше, лише тоді повернуться побратими додому. Може, тоді повернеться з вирію і лелечиха, на яку він також очікує, zostавшись на зимівлю у селі.

Тужливо подивившись у небо, лелека від криниці повертається назад у бічну вуличку, з якої вийшов. І я бачу тепер, що праве крило в нього раз і вдруге відвисло до самої землі, черкнувши чорним пером по снігу. Лелека глухо зашипів, наче розгнівався, підтягнув одвисле крило вгору, приклав до довгого тулуба, та скоро воно знову безсило відвисло й знову черкнуло чорним крилом по білому снігу.

Отже, переламав крило, а тому й не зумів одлетіти до вирію наприкінці серпня, zostався на догляд дітей чи дорослих у людському гнізді. Ти ж бач, як при звичаївся до безкрилого свого побуту і як при звичаїлись усі до земного лелеки. Та все ж таки жде на весну, чує її прихід заздалегідь, наслухав пісню побратимів у небесах, де ще не скоро їй, скромній і простій, появиться...

Лелека-гайстер поволі, але впевненою ходою йде по вуличці, скоро й зникає у відчиненій хвіртці якоїсь садиби, а я не можу позбутись гострого відчуття, що спектр пташиних емоцій близький до людських.

Сонце зводиться усе вище й вище, повінь світла прибуває все навальніше, й дивно думається про те, що чекаю на весну. Чекаю разом із дятлами, повзиками й пищухами в лісі та ще з отією совою вухатою, що ховається вдень у темному дуплі; чекаю разом із міриадами торішніх гнізд, до яких мають повернутись перелітні птахи; чекаю разом із білками-вивірками, із цирковим конем, чия душа й досі живе споминами про артистичні злети, разом із кізками, скаліченим лелекою і горластим півнем, котрий по току-току ходить паном у червоному сюртуку. Та ще чекаю з деревами, котрі ранніми ранками покриваються інеєм, розцвітаючи великими фантастичними квітами. Будь-яка нова свіжа прикмета весни схожа на її хоч і скупе, та не таємне, а явне привітання, і так приємно в ці дні ходити скрізь і віднаходити ці прикмети. Віднаходити ці прикмети й класти в душу на сховок, як дорогі коштовності, й чим більше тих коштовностей — тим багатший, осяяніший, щасливіший. І так чудно почуватись, що ніхто й не здогадається про твої весняні реліквії, ніхто й не підозрює про назбирані тобою скарби.

Є серед них і зовсім незначні, та й незначні бережеш. Бережеш похрупування-лопотіння снігового насту під ногами, коли йдеш понад берегом заметеної річечки. Бережеш і той особливий запах снігу, що нагадує ледь вловний, кволий аромат пролісків, а значить, цей запах снігу є провісницьки весняний. Струнисте вербове гілля зазеленіло яскравіше, ніж досі, так, наче зсередини набрякло світлом, і бруньки помітно набубнявіли, залисніли, а на лозах уже вигріваються пухнасті котики. Помітно почервоніла кора молодій липи, наче прикрасилась першою засмагою. Тіні від дерев у садах та в лісі вже начебто не темні на білому тлі, а з глибоким блакитним відтінком, і в цьому стихійному малярстві також чується натхнення весни. Крижані бурулі на хатах — то магичні кристали, що концентрують у своїх прозорих структурах сонячне проміння, обертаючись на срібні злитки сонця. Й ці злитки скапують на землю беззвучними горошинками, що складаються у довгі беззвучні музичні фрази... ходиш, збираєш усі ці простенькі реліквії, складаєш у душі й ніяк не можеш вдовольнитися скарбами в скарбниці, бо здається, що все мало й мало.

Лютневі дні середини місяця усміхаються. Усміхаються — день за днем, і в кожного дня та усмішка відмінна, не схожа на інші.

Ранкова усмішка ще начебто понад силу, її сяйво погамоване, приглушене млою, що покриває землю після ночі. Ранкова усмішка має цілий спектр, що складається з різних кольорів та ще відтінків тих кольорів. А серед них можна відзначити сивасто-темний старого срібла, що розіллятий по засніжених полях, що начебто вібрує від шпаркого морозцю. А при обрії, де має зійти сонце, до того сивасто-темного старого срібла домішано малиново-рум'яних барвників, що поступово далі обертаються на зеленкувато-сизі, аж поки при обрії на заході стають попелясто-сизими.

А вже вдень усі ці відтінки вичахли, повітря очистилось від мли, уже й морозець пригас. Летить сонце посеред неба, як птах-месія, і в цю пору усмішка дня широка та світла, щира та безпосередня. Вона біла-білісінька, бо творять її дзеркала снігів, та ще блакитна, бо творять її також дзеркала небес. Отака вона весь час біло-блакитна, пульсуюча, тільки є довкола, і все в довколишньому світі наче розцвітає у промінні тієї усмішки лютневого дня. Та усмішка призначена й тобі, й ти не можеш не піддатись оновлюючим чарам її екзальтованої сили, твоя душа відповідає також усміхом, що резонує чисто і ясно.

Ще трохи, ще якийсь десяток днів — і скоро лютному кінець, але чомусь не хочеться думати про те, що ці безмежні сонячні усмішки зникнуть разом із снігом і зимою. Усмішки лютневих днів у середині місяця — не що інше, як цвіт сонця й світла. Так, цвіт світла, бо й воно розквітає у переддень весни так, як розквітає сніг, як розцвітають небеса, як усе розцвітає, оновлюючись, у цьому світі.

І раптом — сонце сідає за обрій, зовсім не схоже на оте сито-вито кругловито, хто загляне — той заплаче. Бо таки можна дивитись на його важко-кривавий жар, що дотліває круглою діжею, а над тим жаром темніє грозове вугілля хмари, підпливаючи знизу золотим сяйвом, наче йорданською червоною водою. Сонце ховається за обрієм, пустивши огнисті стріли та огнисті списи в присмучені високості, й нестерпні ті

стріли та списи горять, наче віщі знаки суду й покари.

Уночі стугонить вітер, шаліє хуртовина, мовби відчинились двері пекла, випустивши на волю відьомське та бісівське насіння, наче фурії телесуються у дикій оргії, святкуючи свято апокаліптичної руйнації. Наступний ранок каламутно-сивий, наче одягнений в овечий кожух, вивернутий вовною назовні. І цей ранок якийсь напівсонний і хмільний, він не так іде по землі, як заточується по заметах, що повиростали за ніч. Лапатий сніг сіється і сіється, наче борошно свіжого помолу з величезного небесного мішка, що розв'язався від чиєїсь необережності. Зима! Грізна, як невідворотна доля, вона при повній силі та здоров'ї, при безмежній своїй владі — й, здається, немає нікого й нічого, що не визнало б цієї влади.

Хурделить і ввечері, та близько півночі хуртовина вгамовується, поволі розсмоктуються хмари, й надходить тиха, безвітряна ніч. Урочиста оксамитова блакить темніє угорі, як темніє вода в ополонці, прорубаній у річковій кризі. Зірки, наче золоте жолуддя, рясніють розсипищами, ллючи миготливе, льодяне сяйво.

А вранці здається, що нарешті наступило на землі царство снігу.

Сніг позамітав дороги й вулиці, лежить по городах і садках. Деякі кущі зовсім заметено, лише пучком гілок означаються з кучугур. Ялини повдягались у білі кожухи, геть зовсім сховавши зелень хвої. На гіллі дерев лежить пухке, ворсисте хутро, яке начебто знято з найніжніших полярних песців. Гай-гай, скільки ж песців уполювала хурделиця, що вистачило на велетенську шубу, в яку зодяглася земля від обрію до обрію, а тепер вигрівається у хутрі й, дивлячись у свічадо небес, не намилюється на свою вроду.

Апофеоз білого кольору, торжество снігової білини, яка, однак, не видається одноманітною, а розкинулась морем, де хвилі грають сліпучими спалахами, де сяйво має свої ритми і тональність.

Сніги в цей день, коли сонце птахом-месією звершує величний ритуальний політ над землею, начебто сягнули найповнішого розвитку своєї теми в тому самостійному музичному творі, яким є прелюдія весни. Вони зацвіли так, як іще не цвіли досі, і сяйво розквітлих снігів наче аж гримить нестримною радістю, і все довкола перейнялось її настроєм — дерево і пташка, протоптана до колодязя стежка й людина, що йде з відром по воду... І як не пошкодувати, що минуший цей апофеоз білого кольору, минуще торжество снігової білини!

У селі чорні кощаві дуби на тлі блакиті небесної і там і сям зацвіли-вродили антрацитного вугільного блиску похмурими пуп'янками. Пуп'янки ці непорушними бовванами стримлять на гіллі, й лише зрідка який розпросторить широкі пелюстки-крила і, чорним криком каркнувши, полетить геть у темному польоті.

Ці пуп'янки, що мають антрацитовий сьайливий зблиск, не що інше як граки, гайворони.

Пополудні, а точніше — в раннє надвечір'я, зібрались вони велетенською зграєю й ширяли над полем між лісом і селом. Зграя в цьому польоті нагадувала цільний живий організм, який то стискався, то розширювався, темною хвилею припадав то нижче до

землі, а то вище зринав. У цій зграї-хмарі пульсували хвилі в різних напрямках, хоча від того зграя не розпадалась, вона творила в повітрі якийсь велично-похмурий танець і водночас войовничу музику до того танцю, каркаючи, шелепаючи крильми.

Птахи звершували в небесах колективне своє шлюбне грище, звершували за покликом крові так, як чинили споконвічно.

А потім полетіли на палаючий захід, у сяйливі вихори оранжево-сизого сонця, наче десь отам, над обрієм, свій похмурий шал мали злити воедино з полум'яним шалом світила.

Можна було б сказати, що мою прелюдію весни творять звуки, які близько чи віддалено нагадують звуки, народжувані музичними інструментами. Хіба село, поле, ліс не озвуться начебто відлунком арфи чи флейти, скрипки чи сурми, окарини чи дримби? Але, кажучи про живе звучання прелюдії весни, про її мелодичний малюнок, про її звукоряд, я говоритиму просто й невелимовно про те, що вони тримаються на речах предметних і звичайних. Тримаються на хрипкому співі півня, що на причілку хати підставляє дзьоба під осонцену краплю талої води, яка просяяла з ринви. І на мерехтливому капежі краплин, що весело відриваються від бурульок, нагадуючи експресивний танок. І на розлогому студеному зітханні снігового насту, що осідає на схилі яру, й тоді по осілій поверхні проскакує тінь миттєвого смутку. У цьому звукоряді, у цьому мелодичному малюнку — й голоси яскраво-червоних шишкарів, що викривленими дзьобами розкльовують блискучі шишки на хвойних, і донизу з сухим шерехом опадає луска з шишок, а також окрилене пахуче насіннячко... А ще добродушні, приязні голоси снігурів, що роздзьобують реп'яхи та череду на пустирищі, начебто й зовсім байдужі до свого нарядного одягу, де тобі й червоний колір, і чорно-синій, і сіро-голубий, і білий... А також яскраві — у щирій гармонійній злагоді поєднались кольори червоні, жовті, чорні та білі — щиглики, які ось зібрались великою зграєю, моторно літають над полем і дружно тріщать-щебечуть-скрикують... У піснях птахів можна вловити безліч інтонаційних відтінків, і в своїй сукупності всі звуки складаються в дуже щиру, задушевну мелодію. З кожним новим днем ця мелодія немов збагачується на нюанси, на вивіреність інтонаційних взаємовідношень, у ній більшає й більшає сонця, воно пульсуючими хвилями прибуває, починає дзвінкіше лунати — і вже скоро здається, що то саме сонячне світло співає пташиними голосами, голосами снігурів, щигликів, шишкарів, повзиків і пищух.

Це все пташки неперелітні, осілі, які зиму зимують удома. Вже весна щебече в їхній крові, озивається сонячною пристрастю їхніх голосів.

Але ж і ті, що відлетіли, вже мають почути поклик весни із рідного краю. Поклик оцього краю, що розкинув перед тобою велетенські білі крила польових безмеж. Він живе в пам'яті їхньої крові. І вже, можливо, на чужині позбирались вони табунами й летять, бо дорога неблизька, бо подолати треба тисячі смертельно небезпечних кілометрів. Уже десь летять крижні, котрих задовольнить і невелика проталина на льоду річки чи лісового озера, береги яких іще засніжені. Летять лелеки й лебеді, сірі гуси й чирки-тріскунки, летять ластівки, летять жайворонки, летять соловейки —

додому! додому! в рідний край, що чекає на їхні пісні, які тільки й можуть дзвеніти там, де птахи народились, де їхня материзна-батьківщина...

Ще в заметеній снігом землі спить до слухної пори цілий світ, але в невидному, потаємному тому світі вже ось-ось мають починатися зміни або й почались.

Це світ багатолікого зела, що чекає на вознесіння своїх зелених душ до сонця й світла, на волю й повітря, під теплі дощі й погожі зорі.

Має початись вознесіння сон-трави з-під опалого листя й сухого галуззя в лісі; вознесіння пролісків, чиї пелюстки схожі на лапаті сніжинки недавньої зими; вознесіння рясту, що наче позичить собі кольору в небесної далечини. Возноситимуться зелені душі запашної рути, барвінку, материнки, дібрової вероніки, париля, конвалій, купини, буквиці, перстача, звіробою, бобівника, череди, гірчака, живокосту, лучного комонника, чистотілу, мати-й-мачухи, золототисячника, орляка, цикорію, любистку, — та забракне снаги й духу, щоб перелічити все, щоб уявити разом усю ту майбутню розмаїтість!

І восени, й узимку на місцевому базарчику одна стара жінка чи дві, а подеколи три-чотири продають ягоди горобини чи калини, сушений цвіт, стебла й коріння лікувальних рослин. Пов'язане в пучки, в торбинках і мішечках, лежить їхнє багатство на дерев'яних базарних столах, має попит у покупців, хоча й не скажеш, що той попит такий і великий. До того ж купують люди старшого віку, котрі ще трохи знаються на травах і корінні, а молодь обходить, не підступається близько.

Обличчя у старих жінок помережані зморшками, проте спокійні й тихі, наче на них відбився знак спокою і мудрості, дарованих усезнаючою природою... Вони продають пучки звіробою, цвіт липи, чаполоч пахучу, деревій, собачі реп'яхи, ромашковий цвіт, глуху кропиву, цикорій дикий, коріння лепехи, проскурняка, земляного ладану (лікарської валер'яни), чемериці...

Часто дивлюсь на цих непоказних жінок і на їхній зовні непоказний товар. Вони знають, як і коли заготовляти рослини. Скажімо, чемерицю слід заготовляти у серпні-вересні чи в квітні, а квітки коров'яка (дивини залізняковидної) зривають лише до обіду один день, після обіду квітка в'яне й опадає... Ці жінки виходили своїми ногами довколишні яри, ліси та луки, їм відомо, де ще збереглися зовсім рідкісні рослини, яких меншає і меншає, яких і зовсім може не стати...

Ще тільки звучить у природі прелюдія весни, ще тільки розвивається її тема, яка згодом вповні розвинеться, сягнувши апогею, а вже зараз коріння рослин, насіння майбутніх трав і квіток, розсіяні по землі чи сховані в її лоні, налаштовуються на позивні відродження й свого вознесіння до сонця. А відтак налаштовані й на те, щоб брати з землі силу й здоров'я, які обертаються силою й здоров'ям людини.

Трави — маги й ворожбити, споконвічні віщуни, що відповідають нам таємниці матері-землі.

А ще вони — геніальні маги й ворожбити неповторного українського слова, яке в своєму розмаїтому багатстві являє глибини, котрі не завжди й осягнеш розумом, звиклим до штампів і шаблонів. Ці глибини слова могли бути вичарувані гаями й

дібровами, байраками й балками, лугами й урочищами.

Наведу лише кілька прикладів цієї сили землі, що народила силу людського духу.

Тепер кульбаба ще спить у землі, щоб ранньої весни зазеленіти, щоб вимережити простори суцвіть кошиками жовтогарячих квіток. І як багато їх зацвітає, так багато по різних місцевостях є назв для неї, і в назвах — наче сама драматична історія розквіту, буяння й зів'ялості. Послухайте лишень: бабка, бабакуль, бородавник, баранки, вовчий зуб, гуменник, дівоча сталість, цикорій, жабник, жовтушка-качанець, купала, купава, летючка, маїк, молочко, молочник, мужеська вірність, падиволос, павуки, плешивець, помпава, попове гуменце, прищавник, пупава, пустодуй, пувка, скульба, сліпа тютя, сліпак, сліпота. Й це ще, виявляється, не все! До цього ряду можна додати ще такі назви, як баба біла, бабакуля, бабка й дідик, бульбабка, дідухи, корисбаба, кісник, крильбаба, кульбаба, кульбавка, курибабка, милайниця, молоко бабине, подуванчик, полудняшка, прабабка, правдибабка, предіди, рембаба, світобаба, хрещатник, шалата таліянська...

О, ці жінки на базарі знають, очевидно, не тільки їхні магічні лікувальні властивості. Їм має бути відома й та їхня велика магія, що спричинилась до такого мовного багатства, яке також здоровить людську душу, омолоджує, окрилює.

Друга половина місяця лютого, ще тільки прелюдія ранньої весни, але вона, ця прелюдія, вже несе в собі таємницю й загадку вічного зела й вічного слова.

Та ще немає ні пролісків, ні лісового сну, ні фіалок на галявах. Адже — лютий, сніги!

І все ж таки в селі я бачу безліч квітів, що з кожним днем розвиваються й розцвітають усе яскравіше і яскравіше.

Ці квіти — очі людські.

Ще недавно берегли стриману зимову тональність, ще недавно в них синів колючий холодок. А тепер, коли побільшало тепла, вони зацвіли світлом, а ще зацвіли добротою й сподіваннями. Я вигадав для себе химерне заняття — ходжу по сільських вулицях і збираю погляди очей так, як можна збирати рясст у лісі. Збираю погляди карі й сині, зелені й голубі. Зриваю так, як можна зривати купаву. І пучечками складаю в душі, у пам'яті. Барвисті, наче аж оббризкані росю, вони й пахнуть так, як пахнуть ранні квіти.

З кожним днем очі розвиваються усе ширше, з кожним днем розцвітають усе яскравіше, і мені дорогий цвіт світла, що прибирає карого, зеленого чи блакитного відтінку.

Очі цвітуть!